

ВІДГУК

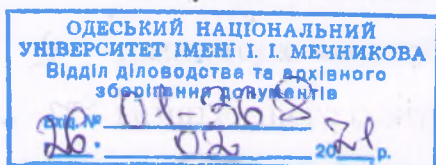
офіційного опонента,

доктора історичних наук, професора Циганенко Лілії Федорівни на дисертаційну роботу Долгочуба Валентина Андрійовича на тему **«Практики реконструкції та способи репрезентації традиційної культури в Україні на початку XXI ст.»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 Історія та археологія

Актуальність теми дисертації

Глобалізаційні процеси у сучасному світі, уніфікація та стандартизація усіх проявів особистості, обумовили зростання ролі культурних феноменів, які дають змогу задекларувати свою унікальність та неповторність. Феномен української етнічності (як наслідок процесів акультурації, дифузії, культурних контактів і взаємовпливів) розглядається крізь призму проблем загальноєвропейської етнічності історії. В історії європейських культур останніх двох століть неодноразово мали місце сплески цікавості до минувшини, точніше, до її уявних образів, які склалися завдяки акценту на історичних джерелах певного роду і певній інтерпретації. Сьогодні, коли зруйновано механізм спадкоємності культурного досвіду – від покоління до покоління, актуальним є питання віднайдення інших способів збереження та передачі етнічних традицій. Початок XXI ст. в Україні відзначився подібною цікавістю, причому спрямована вона на минуле не таке далеке, однак уявлене і витлумачене за допомогою концептів етнічності й культурної традиції. Даної теми торкалися у своїх дослідженнях деякі українські науковці, однак комплексного освітлення вона так і не набула.

Відтак, дисертація *Долгочуба Валентина Андрійовича*. надолужує цю прогалину на теренах вітчизняної історичної науки, тож її актуальність є беззаперечною. Щодо обґрунтування теми дослідження, дисертант зазначає у Вступі, що практики реконструкції та способи репрезентації традиційної культури досі не були фахово проаналізовані, особливо на предмет їхніх зв'язків із «первинною» традицією

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків,

їх достовірність

Ознайомлення з дисертаційною роботою дає підставу стверджувати достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що в ній містяться. Зміст дисертаційної роботи охоплює всі ключові аспекти теми.

Поставлені в дисертації цілі були успішно досягнені: сформовано відповідну джерельну базу; проаналізовано стан наукової розробки проблематики етнокультурної традиції; досліджено процес концептуалізації української традиційної культури, формування її образу в етнографічному дискурсі; складено «колективний портрет» реконструктора традиційної культури; визначено співвідношення репрезентації матеріальної та обрядової культури, фольклору, які створені в ході діяльності реконструкторів, із матеріальними та перформативними характеристикам традиційної культури.

Основні положення і висновки, що наводяться в дисертаційній роботі, є достатньо обґрунтованими, оскільки вони базуються на потужній джерельній базі; матеріалі, накопиченому у вітчизняній та світовій історіографії, а також на власних розробках. Аналіз змісту дисертації *Долгочуба Валентина Андрійовича* підтверджує новизну та оригінальність дослідження, вміння дослідника осмислювати опрацьований матеріал, відтворюють авторське бачення і глибоке розуміння обраної наукової проблеми. Загалом дисертаційне дослідження характеризується структурованістю, методичною завершеністю та чіткістю отриманих результатів.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження

Результати даного дисертаційного дослідження дійсно характеризуються науковою новизною, зокрема:

- вперше встановлено, що практики реконструкції традиційної етнічної культури в Україні на початку XXI ст. в рівній мірі охоплюють собою чоловіків і жінок у широкому віковому діапазоні; демонструють складну просторову організацію; у переважній більшості випадків виявляються

вписаними до ширшої індустрії hand-made товарів, «зеленого туризму» або інших видів культурного підприємництва;

- в дисертаційній роботі уточнено, що українське неоязичництво *на рівні практики* зводиться передовсім до реконструкції традиційної обрядової культури, відомої з етнографічного дискурсу кінця XVIII – початку XX ст.;

- на основі розгалуженої джерельної бази встановлено, що реконструктори народних ремесел і промислів, а також фольклористи-практики переважно наслідують традиційний тип опанування навичок, фактично – *переймають* традицію;

- доведено, що саме пряма залежність реконструйованих форм від етнографічного дискурсу уможливорює порівняння з реаліями «первинної» традиції;

- набула подальшого розвитку висловлена в історіографії ідея, що сплеск цікавості до етнічної культури і етнічності як такої в СРСР у 1960-1980-х рр. задав стартові умови для практик реконструкції традиційних ремесел і промислів, фольклору, музейних комплексів, а також неоязичництва та військово-історичної реконструкції.

Практичне значення отриманих результатів

Результати дослідження можуть бути використані для написання нових наукових праць, присвячених історії культури в Україні; складання спеціальних курсів етнологічного й культурно-антропологічного спрямування; поліпшення роботи етнографічних музеїв, агросадиб, фольклорних і етно-фестивалів.

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Теоретичні і практичні результати дисертаційного дослідження та висновки відображено у 12 наукових публікаціях (6 – у фахових наукових виданнях, в т.ч. 1 – у виданні однієї з країн Європейського Союзу). Аналіз змісту анотації засвідчує її відповідність основним положенням, які викладені у тексті дисертації. Анотацію подано українською та англійською мовами. Вона є

узагальненим стислим викладом основного змісту дисертаційної роботи. Таким чином, автором дотримані всі вимоги МОН України щодо кількості публікацій, зміст опублікованих результатів відповідає тим, що містяться в дисертації й анотації. Основні положення дослідження пройшли всі передбачені види апробації: опубліковані та обговорені на конференціях різних рівнів. Аналіз змісту дисертаційного дослідження та опублікованих праць вказує на дотримання здобувачем вимог академічної доброчинності.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація складається з анотації, змісту, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури. Повний обсяг дисертації становить 232 сторінок, з яких основний зміст викладено на 199 сторінках, анотація – 11 сторінок, списки використаних джерел – 22 сторінки.

Зазначивши наукову актуальність досліджуваної в дисертації проблеми та вагомість наукового доробку дисертанта, висловлюємо свої міркування з приводу окремих структурних елементів дослідження. Відомо, що рівень науковості дисертації багато в чому залежить від того, наскільки чітко і точно автор формулює свою мету і дослідницькі завдання, окреслює об'єкт і предмет дослідження, бачить наукову значимість свого дослідження на тлі вже опублікованих праць своїх попередників. З цієї точки зору можемо констатувати, що **вступ до дисертації**, де ці елементи знайшли своє місце, досить вигідно для дисертанта характеризує його дослідження. У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету та завдання дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, відомості щодо апробації результатів дисертації.

У **першому розділі дисертації** здійснено аналіз джерельної бази та історіографії проблеми. *Долгочуб Валентин Андрійович* значну увагу приділив радянській, сучасній українській та зарубіжній (переважно американській, французькій та німецькій) науковій літературі (с. 36-49). Достатньо повно розкрито суть теорії практик в якості обраної методології. На наш погляд,

залучений дисертантом масив джерел і матеріалів у поєднанні з різноплановою теоретико-методологічною базою дозволив об'єктивно і системно підійти до вивчення теми, повно і змістовно з'ясувати проблему.

Другий розділ складається з двох пунктів. У першому з них автор аналізує те, як у межах етнографічного дискурсу XIX – початку XX століть формувався образ культури саме як етнічної української і традиційної (с. 60-74). Другий пункт присвячено сплеску цікавості до етнічних культур, який в СРСР відбувався у 1960-70-х роках і який, що й доводить автор, став передумовою практик реконструкції традиційної культури на початку XXI ст. (с. 74-94).

У **третьому розділі** представлено «колективний портрет» (просопографія) реконструкторів української традиційної культури. Увага приділена чотирьом групам суб'єктів: особам, що займаються різними видами традиційних ремесел і промислів; фольклористам-практикам; неоязичникам; організаторам приватних етно-музеїв.

У **четвертому розділі**, який поділяється на два пункти, автор співвідносить результати діяльності реконструкторів із матеріальними (с. 153-171) і перформативними характеристиками власне традиційної культури, якою вона була концептуалізована в етнографічному дискурсі XIX – початку XX століть (с. 171-200).

Висновки дисертації органічно випливають з матеріалів наукового дослідження та адекватно відображають його результати, є науково обґрунтованими, логічними, такими, що мають об'єктивне підґрунтя та відображають наукову новизну і практичну значущість роботи.

До дисертаційної роботи додано низку репрезентативних **додатків** (матеріали анкетування, графічні локації джерел, фотоматеріали, інші елементи візуалізації тощо), що, без сумніву, допомагає повноті сприйняття дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

На нашу думку, попри загальний високий і професійний рівень виконання дисертаційної роботи, до неї можна висловити декілька зауважень. Вони стосуються радше не самих отриманих результатів, а методологічних прийомів,

застосованих автором.

По-перше, явною є диспропорція у джерельній базі, що зосереджена на м. Києві, Київській та Одеській областях. Матеріали з інших областей також залучені, однак їхня кількість і якість аналізу поступається джерелам із зазначених локусів. Можливо, це пов'язано із масштабом теми і фізичною складністю для однієї людини охопити весь заявлений для аналізу простір. З іншого боку, подолання цієї диспропорції може стати засновком для подальшого напрямку досліджень.

По-друге, українська історіографія з даної теми дещо зливається із радянською та сучасною російською, хоча й відрізняється від них дослідницькою оптикою і підходом до інтерпретації емпіричного матеріалу.

По-третє, з тексту дисертації залишається не зовсім зрозумілим, наскільки її висновки можуть поширюватись на окремі види сценічного фольклоризму, пов'язані з академічними традиціями репрезентації національної культури.

Ці зауваження, втім, не впливають на наукову новизну й цінність отриманих результатів, а носять радше характер побажань.

Загальна оцінка дисертаційної роботи

Дисертаційна робота *Долгочуба Валентина Андрійовича* на тему «**Практики реконструкції та способи репрезентації традиційної культури в Україні на початку XXI ст.**» присвячена актуальній проблематиці, містить теоретичні, методологічні та практичні напрацювання щодо низки важливих процесів: реконструкції, регенерації та репрезентації форм етнічної традиційної культури в глобалізованому світі.

Роботу позитивно відрізняє продумана структура, чіткість і логічність викладення проблем дослідження, обґрунтованість та аргументованість методів і підходів щодо рішення поставлених завдань. Мова дисертації чітка, грамотна. Стиль дисертації має науковий характер. На основі використання широкого кола невідомих й маловідомих історичних джерел та архівних матеріалів, відеозаписів, польових експедиційних матеріалів, синтезу загальнонаукових та міждисциплінарних методів автором

об'єктивно відтворено практики реконструкції та способи репрезентації традиційної культури в Україні на початку ХХІ ст. Аналіз змісту дисертаційної роботи, анотації, друкованих праць за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що усі пункти наукової новизни дослідження, належним чином відображено у роботі.

Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням. За актуальністю і рівнем розкриття поставлених проблем, обсягом, змістом, обґрунтованістю винесених на захист наукових положень, науковою новизною та практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам у відповідності з пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167. Дисертація є завершеним дослідженням, відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, а її автор, *Долгочуб Валентин Андрійович*, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 Історія та археологія.

Ізмаїльський державний
гуманітарний університет,
доктор історичних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи

Л. Ф. Циганенко

Підпис
засвідчую:
начальник БК

Т. М. Пеленюк